

Masterscriptie

**De relatie tussen verbaal-relatieve-, fysiek- en
cyberpesten en het zelfbeeld van jongens en meisjes
tussen de 13 en 17 jaar**

Universiteit Leiden

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Pedagogische Wetenschappen, Orthopedagogiek

Student: A. E. van Welie

Studentnummer: 0905798

Begeleider: dr. M. van Geel

Datum: 19-06-2014

Abstract

Pestgedrag komt op vrijwel iedere school voor en de gevolgen hiervan blijven niet beperkt tot de korte termijn. Hoewel er voldoende onderzoeken zijn die de relatie aantonen tussen pesten en een laag zelfbeeld, is er weinig bekend over de gevolgen van specifieke vormen van pestgedrag. In dit onderzoek staat de vraag centraal naar de relatie tussen fysiek-, verbaal-relacioneel- en cyberpesten en het zelfbeeld van zowel jongens als meisjes. Aan dit onderzoek namen 364 VMBO-leerlingen deel, waarvan 43.4% jongens ($M = 14.6$, $SD = .86$) en 55.8% meisjes ($M = 14.7$, $SD = .86$). Middels de Personal Experiences Checklist werd informatie ingewonnen over de ervaringen met verschillende vormen van pestgedrag en met de Self-Perception Profile for Children werd het zelfbeeld van de adolescent onderzocht, waarbij adolescenten op een 5-puntsschaal aangaven hoe vaak ze te maken hadden met bepaald pestgedrag en in hoeverre een stelling over het zelfbeeld bij hen paste. Uit statistische analyses bleek dat jongens vaker fysiek gepest worden en meisjes vaker te maken hebben met verbaal-relacioneel pestgedrag. Het zelfbeeld van jongens was positiever dan dat van meisjes. Bij jongens was er geen significante relatie zichtbaar tussen de verschillende vormen van pestgedrag en het zelfbeeld, terwijl bij meisjes verbaal-relacioneel pestgedrag significant samenhangt met een lager zelfbeeld. Mogelijk heeft dit onder andere te maken met het gebruik van ineffectieve copingstrategieën door meisjes. Het is belangrijk om in behandelingen en interventies rekening te houden met het geslacht van het slachtoffer en het type pestgedrag wat heeft plaatsgevonden, om zodoende de psychische gevolgen van (met name verbaal-relacioneel) pestgedrag te voorkomen of verminderen.

Sleutelwoorden: verbaal-relacioneel-, fysiek- en cyberpesten; zelfbeeld; geslacht

De relatie tussen verbaal-relatieve, fysiek- en cyberpesten en het zelfbeeld van jongens en meisjes tussen de 13 en 17 jaar

Wanneer jongeren herhaaldelijk en op verschillende manieren worden gepest, kan dit sociale en emotionele problemen veroorzaken (Hawker & Boulton, 2000). Pestgedrag komt op vrijwel iedere school voor en de negatieve gevolgen hiervan blijven niet beperkt tot de korte termijn (Stassen Berger, 2007). Zo heeft een gepeste adolescent een verhoogd risico in het latere leven op suïcide (Kim & Leventhal, 2008) en depressie (Ttofi, Farrington, Lösel, & Loeber, 2011). Naast fysiek en verbaal-relatieve pesten is met de komst van internet en mobiele telefoons het cyberpesten als een nieuwe vorm van pestgedrag opgekomen (Raskauskas & Stoltz, 2007). De prevalentie van deze vormen van pestgedrag is (in meer of mindere mate) verschillend voor jongens en meisjes (Williams & Guerra, 2007) en de gevolgen van het pestgedrag lijken voor jongens en meisjes eveneens te verschillen (Rigby, 2001). In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe sterk de relatie is tussen fysiek-, verbaal-relatieve- en cyberpesten en het zelfbeeld. Daarnaast zal worden onderzocht welke rol het geslacht van het slachtoffer speelt in de relatie tussen de verschillende vormen van pestgedrag en het zelfbeeld. Op deze wijze kan meer inzicht worden verkregen in de verschillen tussen jongens en meisjes wat betreft de gevolgen van pestgedrag.

Pesten en de Gevolgen

Pesten is ‘een stelselmatige vorm van agressie waarbij één of meerdere personen proberen een andere persoon fysiek, verbaal of psychologisch schade toe te brengen’ (Nederlands Jeugd Instituut, 2014). Het gaat hierbij om situaties waarin macht systematisch wordt misbruikt en waarin het slachtoffer zich niet op een eerlijke manier kan verdedigen (Olweus, 1999). Pestgedrag kan in allerlei situaties voorkomen, waaronder op scholen (Smith, 2004). Opvallend is dat pestgedrag op het voortgezet onderwijs aanzienlijk vaker voorkomt in VMBO-klassen dan in HAVO- en VWO-klassen (Van Dorsselaer et al., 2010). Pestgedrag kan op verschillende manieren plaatsvinden, waarbij onderscheid kan worden gemaakt tussen directe en indirecte vormen. Directe vormen van pestgedrag zijn fysiek pesten (zoals slaan of schoppen) en verbaal pesten (zoals uitschelden) (Wang, Iannotti, & Nansel, 2009). Relatieve pesten is een indirecte vorm van pestgedrag, waarbij er bijvoorbeeld over het slachtoffer wordt geroddeld of deze wordt buitengesloten (Crick & Grotpeter, 1995). Een relatief nieuwe vorm van pesten, die zowel op een directe als op een indirecte wijze kan plaatsvinden, is cyberpesten (Smith et al., 2008). Bij cyberpesten wordt het slachtoffer via internet of de mobiele telefoon gepest, bijvoorbeeld door middel van het sturen van

kwetsende berichten. Met de massale opkomst van digitale technologie is deze vorm van pestgedrag sterk toegenomen (Smith et al., 2008).

Uit onderzoek blijkt dat jongens vaker betrokken zijn bij direct pestgedrag en meisjes vaker bij indirect pestgedrag (Owens, Shute, & Slee, 2000). Aangezien het internet een omgeving bij uitstek is om op een indirecte en verborgen manier te pesten, is het niet bevreemdend dat meisjes vaker betrokken zijn bij cyberpesten dan jongens (Hinduja & Patchin, 2007). Jongens daarentegen zijn vaker slachtoffer van fysiek pestgedrag (Scheithauer, Hayer, Petermann, & Jugert, 2006). Hoewel studies geen eenduidige percentages presenteren wat betreft de aantallen van de slachtoffers voor de verschillende vormen van pestgedrag, is duidelijk dat verbaal of relationeel pestgedrag vaker voorkomt dan fysiek pestgedrag (Wang et al., 2009; Wang, Iannotti, & Luk, 2012) en dat cyberpesten het minst vaak voorkomt (Smith et al., 2008; Williams & Guerra, 2007). Directe vormen van pestgedrag worden sneller gesignaleerd en aangepakt dan indirecte vormen van pesten. De minste aandacht wordt geschonken aan relationeel pestgedrag, wellicht omdat deze vorm van pestgedrag veelal als redelijk ‘onschuldig’ wordt beschouwd (Bauman & Del Rio, 2006).

Geen enkele vorm van pestgedrag blijkt echter onschuldig te zijn. Slachtoffers van pestgedrag hebben vaker dan vergelijkbare leeftijdsgenoten emotionele en psychosomatische problemen, zoals een laag zelfbeeld, problemen met sociale relaties en een verhoogd risico op depressie (Gini & Pozzoli, 2009; Hawker & Boulton, 2000; Reijntjes, Kamphuis, Prinzie, & Telch, 2010). Daarbij is slachtofferschap van pestgedrag gerelateerd aan suïcidale gedachten en suïcidepogingen (Van Geel, Vedder, & Tanilon, 2014). De gevolgen van pesten zijn het ernstigst bij slachtoffers die zowel met direct als met indirect pestgedrag te maken hebben gehad (Hampel, Manhal, & Hayer, 2009). Niet iedere vorm van pestgedrag heeft echter dezelfde gevolgen. Zo is, ongeacht het geslacht van het slachtoffer, relationeel pestgedrag sterker aan emotionele problemen gerelateerd dan fysiek pestgedrag (Van der Wal, De Wit, & Hirasing, 2003), waarbij de gevolgen nog ernstiger zijn wanneer er eveneens sprake is van cyberpesten (Wigderson & Lynch, 2013). De uitkomsten van het onderzoek van Wagman Borowsky, Taliaferro en McMorris (2013) wijzen in dezelfde richting, daar zij stellen dat bijna een derde van de slachtoffers van verbaal of sociaal pestgedrag rapporteert suïcidale gedachten te hebben. Deze ernstige gevolgen kunnen mede veroorzaakt worden door het feit dat indirect pestgedrag makkelijk verborgen kan blijven voor de omgeving en er zodoende zelden ingegrepen wordt. Alleen voor meisjes geldt dat direct pestgedrag (zowel fysiek als verbaal) eveneens verband houdt met depressie en suïcidale gedachten (Van der Wal et al., 2003), wat wellicht deels te maken heeft met het feit dat fysiek pestgedrag bij jongens

normatiever is en om die reden minder ernstige gevolgen heeft (Huesmann, Guerra, Zelli, & Miller, 1992).

Cyberpesten is een specifieke vorm van pestgedrag waarbij meisjes vaker betrokken zijn dan jongens (Beale & Hall, 2007). Het belangrijkste verschil tussen cyberpesten en fysiek- of verbaal-relacioneel pesten is de anonimiteit waarbinnen cyberpesten kan plaatsvinden (Smith et al., 2008). Deze anonimiteit kan veel angst veroorzaken bij het slachtoffer (Beale & Hall, 2007). Tegelijkertijd maakt de anonimiteit dat met name meisjes veel risico lopen om ongepast en ontremd gedrag te gaan vertonen, omdat zij op internet minder drempels ervaren voor het tonen van agressief gedrag (Chisholm, 2006). Meisjes zijn sterk gericht op sociale relaties (Zahn-Waxler, 2000) en de anonieme uitwisselingen op bijvoorbeeld internet zijn veelal misplaatste pogingen om intieme relaties op te bouwen (Chisholm, 2006). In veel gevallen melden jongeren het niet wanneer ze te maken krijgen met negatieve online-ervaringen en zoeken ze geen hulp om hier op een goede manier mee om te gaan (Beran & Li, 2005). Meisjes blijken wel eerder een volwassene op de hoogte te brengen van het cyberpesten dan jongens (Li, 2006), maar zijn daarnaast minder snel geneigd tot het nemen van praktische maatregelen zoals het wijzigen van het eigen telefoonnummer om pestgedrag in de toekomst te voorkomen (Price & Dalglish, 2010). Aangezien cyberpesten meer voorkomt buiten de schoolomgeving dan binnen de school, is een slachtoffer zelfs in zijn eigen huis niet veilig voor deze vorm van pestgedrag (Slonje & Smith, 2008).

Hoewel cyberpesten een relatief nieuwe vorm van pestgedrag is en er daarom nog weinig bekend is over de langetermijnevolgen, blijkt uit onderzoeken met adolescenten die slachtoffer zijn geworden van cyberpesten dat er aanwijzingen zijn voor het bestaan van een relatie tussen cyberpesten en het ontwikkelen van psychologische problemen, zoals een depressie (Baker & Tanrikulu, 2010). Daarnaast blijkt cyberpesten sterker gerelateerd te zijn aan suïcidale gedachten en suïcidepogingen dan traditionele vormen van pestgedrag (Hinduja & Patchin, 2010; Van Geel et al., 2014).

Zelfbeeld

De identiteitsvorming van de adolescent wordt beïnvloed door de sociale omgeving (Twenge & Campbell, 2001). De ontwikkeling van het zelfbeeld is een onderdeel van de identiteitsvorming en speelt een belangrijke rol in de persoonlijkheidsontwikkeling. Het beeld wat iemand van zichzelf heeft kan zowel gunstig als ongunstig zijn (Rosenberg, 1965). Dit zelfbeeld is een interne representatie van sociale acceptatie of verwerping en een psychologische maat van de mate waarin een persoon zich opgenomen of juist buitengesloten

voelt in zijn sociale omgeving (Leary & Downs, 1995). De adolescentie is een periode waarin het zelfbeeld sterk afhankelijk is van de wijze waarop een persoon zichzelf ziet ten opzichte van anderen (Harter, 1999). Adolescenten zijn geneigd om de mate waarin anderen hen zien en beoordelen te overschatten. De manier waarop anderen hen beoordelen heeft invloed op de ontwikkeling van het zelfbeeld (Patchin & Hinduja, 2010).

Zowel een positief als een negatief zelfbeeld heeft gevolgen voor het (latere) leven van de adolescent. Een hoge mate van zelfwaardering gaat samen met het beter presteren in een groep, het meer ervaren van geluk en het beter kunnen omgaan met stress en tegenslag (Baumeister, Campbell, Krueger, & Vohs, 2003). Adolescenten met een laag zelfbeeld hebben een groter risico op een slechte mentale en fysieke gezondheid (Trzesniewski et al., 2006). Daarnaast is een laag zelfbeeld geassocieerd met slechtere schoolprestaties (McClure, Tanski, Kingsbury, Gerrard, & Sargent, 2010) en een lager aantal jaren waarin voortgezet onderwijs wordt gevolgd (Waddell, 2006).

Over het algemeen is er bij meisjes minder vaak sprake van een positief zelfbeeld dan bij jongens (Birndorf, Ryan, Auinger, & Aten, 2005; Kling, Hyde, Showers, & Buswell, 1999). Wanneer het zelfbeeld uitgesplitst wordt in verschillende domeinen wordt echter duidelijk dat jongens niet op alle gebieden hoger scoren dan meisjes (Gentile et al., 2009). Jongens hebben bijvoorbeeld een positiever beeld van hun lichamelijke verschijning en atletische vaardigheden, maar meisjes zijn positiever over zichzelf als het gaat over het gedrag wat ze vertonen. Wanneer het gaat om domeinen van het zelfbeeld die specifiek gaan over de wijze waarop iemand zichzelf als persoon ziet, scoren meisjes significant lager dan jongens (Gentile et al., 2009).

Het is niet bevreemdend dat pesten invloed heeft op het kwetsbare zelfbeeld van de adolescent. Consistent wordt er in de literatuur een associatie gevonden tussen gepest worden en een laag zelfbeeld (Jankauskiene, Kardelis, Sukys, & Kardeliene, 2008; Marini, Dane, Bosacki, & Cura, 2006; Patchin & Hinduja, 2010). Tegelijkertijd is het niet geheel duidelijk of het pesten een laag zelfbeeld veroorzaakt of dat een laag zelfbeeld de kans vergroot dat iemand gepest wordt (Egan & Perry, 1998). Het sterkst zijn de aanwijzingen dat het pesten een laag zelfbeeld veroorzaakt, aangezien het zelfbeeld verder verslechtert naarmate het slachtoffer meer gepest wordt (O'Moore & Kirkham, 2001). Hierbij moet echter opgemerkt worden dat het slachtoffer met zijn onzekere en angstige houding die is ontstaan als gevolg van het pesten, een makkelijk doelwit is voor nieuwe pesterijen (Kowalski & Limber, 2013).

Er is weinig onderzoek gedaan naar specifieke vormen van pestgedrag en de gevolgen voor het zelfbeeld, wat onder meer te maken heeft met het feit dat pas vanaf de jaren '90 van

de vorige eeuw duidelijk werd dat pesten op verschillende manieren kan plaatsvinden (Smith, 2004). Om die reden zijn er niet veel instrumenten beschikbaar die onderscheid maken tussen de verschillende vormen van pestgedrag (Hunt, Peters, & Rapee, 2012). Daarnaast richt men zich in studies naar de gevolgen van pestgedrag in veel gevallen op combinaties van verschillende vormen van pestgedrag en is het om die reden moeilijk om de gevolgen van één specifieke vorm van pestgedrag helder te krijgen (Van Geel et al., 2014). Er is dan ook weinig bekend over de specifieke relatie tussen fysiek pestgedrag en het zelfbeeld.

Het is wel duidelijk dat zowel verbaal als sociaal pestgedrag samenhangt met een lager zelfbeeld (Fox & Farrow, 2009). Hoewel Fox en Farrow de enigen zijn die deze specifieke relatie onderzoeken, sluit deze bevinding nauw aan bij eerder onderzoek waaruit blijkt dat buitengesloten worden (een aspect van relationeel pestgedrag) een laag gevoel van eigenwaarde tot gevolg heeft (Leary, 1990). Daarnaast gaat blootstelling aan verbale agressie van de ouders samen met een lager zelfbeeld van het kind (Solomon & Serres, 1999). Een geschiedenis van emotionele mishandeling in de vorm van verbale agressie blijkt eveneens een laag zelfbeeld tot gevolg te hebben (Briere & Runtz, 1990; Mullen, Martin, Anderson, Romans, & Herbison, 1996). Ook het feit dat relationeel pestgedrag sterk gerelateerd is aan depressie (Van der Wal et al., 2003) maakt het aannemelijk dat relationeel pestgedrag samenhangt met een laag zelfbeeld, aangezien depressie en een laag zelfbeeld met elkaar samenhangen (Hawker & Boulton, 2000; Sowislo & Orth, 2013). Dit maakt duidelijk dat, ondanks het feit dat er weinig onderzoek is gedaan naar de specifieke relatie tussen verbaal of relationeel pestgedrag en het zelfbeeld, het aannemelijk is om te verwachten dat verbaal-relationeel pestgedrag samenhangt met een negatief zelfbeeld.

Voor cyberpesten geldt eveneens dat er weinig onderzoeken zijn gedaan naar de relatie met het zelfbeeld. Patchin en Hinduja (2010) hebben als enigen de relatie tussen deze concepten wel onderzocht en uit hun onderzoek blijkt dat ervaringen met cyberpesten gerelateerd zijn aan een laag zelfbeeld. Uitkomsten van andere onderzoeken wijzen indirect in dezelfde richting. Slachtoffers van cyberpesten hebben vaker gedachten aan suïcide (Hinduja & Patchin, 2010; Van Geel et al., 2014), wat sterk gerelateerd is aan een laag zelfbeeld (Wilburn & Smith, 2005). Nauw verwant aan cyberpesten is het krijgen van negatieve opmerkingen over het eigen profiel op een netwerksite, wat eveneens een negatieve invloed blijkt te hebben op het zelfbeeld (Valkenburg & Schouten, 2006). Ook het feit dat slachtoffers van cyberpesten vaker te maken hebben met depressie (Baker & Tanrikulu, 2010) maakt dat het aannemelijk is dat cyberpesten samenhangt met een negatief zelfbeeld, aangezien depressie gerelateerd is aan het zelfbeeld (Hawker & Boulton, 2000; Sowislo & Orth, 2013).

Slachtoffers van cyberpesten bevestigen deze denkrichting, daar zij stellen dat de gevolgen van cyberpesten voor het zelfvertrouwen en het zelfbeeld het ernstigst zijn (Price & Dalgleish, 2010).

Geslacht

Gepest worden blijkt bij meisjes vaker samen te gaan met psychische problematiek (waaronder een laag zelfbeeld) dan bij jongens (Van der Wal et al., 2003). Dit verschil zou mogelijk deels verklaard kunnen worden door het feit dat jongens fysiek pestgedrag ‘normaler’ en meer acceptabel vinden dan meisjes en zodoende minder psychische klachten rapporteren als gevolg van fysiek pestgedrag (Huesmann et al., 1992). Er zijn aanwijzingen dat pestgedrag bij jongens pas negatieve gevolgen heeft voor het emotionele functioneren wanneer er sprake is van frequent en langdurig fysiek pestgedrag, terwijl bij meisjes ook niet-frequent pestgedrag negatieve psychische gevolgen heeft (Brunstein Klomek, Marrocco, Kleinman, Schonfeld, & Gould, 2007).

Deze verklaring is echter verre van afdoende om het verschil tussen jongens en meisjes in de gevolgen van pestgedrag te verklaren, onder meer vanwege het feit dat het enkel opgaat voor fysiek pestgedrag. In het verschil tussen jongens en meisjes wat betreft de gevolgen van verbaal-relationeel pestgedrag lijken copingstijlen een belangrijke rol te spelen. De negatieve gevolgen van zowel direct als relationeel pestgedrag zijn groter wanneer er gebruik wordt gemaakt van inadequate copingstrategieën (Hampel et al., 2009). Zo hangt het gebruik van een vermijdende copingstijl samen met een grotere kans op depressie en een lager zelfbeeld (Hunter, Merchán, & Ortega, 2004). De vermijdende copingstijl wordt vaker gehanteerd door vrouwen dan door mannen, zowel in het algemeen (Griffith, Dubow, & Ippolito, 2000) alsook als specifieke reactie op pestgedrag (Jóhannsdóttir & Ólafsson, 2004). Een ruminerende copingstijl (waarbij herhaaldelijk wordt nagedacht over gevoelens en problemen) wordt vaker gehanteerd door meisjes en vergroot eveneens de kans op een depressie (Nolen-Hoeksema, 2001). Meisjes zijn in de adolescentie sterk geneigd om te reageren op stress door zich te focussen op eigen gevoelens en gedachten. Dit in tegenstelling tot jongens, die sneller in actie komen om het probleem daadwerkelijk aan te pakken. Hierdoor blijven de problemen bij meisjes langer in stand, waardoor de psychische gevolgen ernstiger zijn (Nolen-Hoeksema, 2001).

Daarnaast zijn meisjes meer gericht op interpersoonlijke relaties dan jongens (Zahn-Waxler, 2000). Dit kan er voor zorgen dat meisjes hun eigen behoeften en verlangens ondergeschikt maken aan de mening van anderen, wat hen sterk afhankelijk maakt van de

goedkeuring van de ander (Cyranowski, Frank, Young, & Shear, 2000). Meisjes lopen om die reden eerder het risico om een depressie te ontwikkelen als reactie op interpersoonlijke stressoren (Nolen-Hoeksema, 2001). Het is aannemelijk dat verbaal-relatieve pestgedrag als interpersoonlijke stressor het zelfbeeld negatief beïnvloed, gezien het feit dat een negatief zelfbeeld samenhangt met een verhoogd risico op depressie (Hawker & Boulton, 2000; Sowislo & Orth, 2013).

Huidig Onderzoek

De vraag die in dit onderzoek centraal staat is hoe sterk de relatie is tussen fysiek-, verbaal-relatieve- en cyberpesten en het zelfbeeld van de adolescent. Hierbij wordt eveneens onderzocht welke rol het geslacht speelt in de relatie tussen deze vormen van pestgedrag en het zelfbeeld. Om pestgedrag op een accurate manier te meten, is het van belang dat meetinstrumenten onderscheid maken tussen de verschillende vormen van pestgedrag (Atik, 2011). Door gebruik te maken van een recent ontwikkeld meetinstrument (Hunt et al., 2012) wat onderscheid maakt tussen de drie vormen van pestgedrag, kan de relatie tussen fysiek-, verbaal-relatieve en cyberpesten en het zelfbeeld nauwkeurig worden onderzocht. Aangezien daarnaast wordt onderzocht wat de verschillen zijn tussen jongens en meisjes wat betreft de relatie tussen de verschillende vormen van pestgedrag en het zelfbeeld, zal duidelijk worden in hoeverre het van belang is om rekening te houden met het geslacht van het slachtoffer. Vervolgens kan deze kennis worden ingezet om de zorg voor slachtoffers af te stemmen op het geslacht van het slachtoffer en het type pestgedrag waarmee het te maken heeft gehad.

De volgende deelvragen en hypothesen zijn opgesteld om de centrale vraag van dit onderzoek te beantwoorden:

1. Is er verschil in de manier waarop en de mate waarin jongens en meisjes worden gepest?

Aangezien jongens vaker betrokken zijn bij direct pestgedrag en meisjes vaker bij indirect pestgedrag (Owens et al., 2000), wordt verwacht dat jongens vaker slachtoffer zijn van fysiek pestgedrag en meisjes vaker van verbaal-relatieve pestgedrag. Op basis van Beale en Hall (2007) is het de verwachting dat meisjes eveneens vaker slachtoffer zullen zijn van cyberpesten. Aangezien verbaal-relatieve pestgedrag het vaakst voorkomt (Wang et al., 2009; Wang et al., 2012) is het aannemelijk dat meisjes over het algemeen het vaakst slachtoffer zijn van pestgedrag.

2. Hoe sterk is, zowel voor jongens als voor meisjes, de relatie tussen slachtofferschap van fysiek pestgedrag en het zelfbeeld?

Alle vormen van pestgedrag kunnen emotionele problemen veroorzaken, maar deze gevolgen blijken het ernstigst te zijn wanneer er ofwel sprake is van indirect pestgedrag, ofwel van een combinatie van direct en indirect pestgedrag (Hampel et al., 2009). Hoewel er om die reden geen sterke relatie wordt verwacht tussen fysiek pestgedrag en het zelfbeeld, ligt het op basis van Van der Wal et al. (2003) wel in de lijn der verwachting dat fysiek pestgedrag bij meisjes verband houdt met een lager zelfbeeld. Bij jongens wordt deze relatie niet verwacht, met name omdat jongens fysiek pestgedrag meer acceptabel vinden en minder psychische klachten rapporteren als gevolg van fysiek pestgedrag (Huesmann et al., 1992).

3. Hoe sterk is, zowel voor jongens als voor meisjes, de relatie tussen slachtofferschap van verbaal-relatieve pestgedrag en het zelfbeeld?

Op basis van het onderzoek van Fox en Farrow (2009) wordt verwacht dat er een negatieve relatie bestaat tussen verbaal-relatieve pestgedrag en het zelfbeeld. Met name de indirecte vorm van pestgedrag, het relationele pesten, is sterk gerelateerd aan psychische problematiek (Van der Wal et al., 2003). Het is te verwachten dat deze relatie sterker is voor meisjes dan voor jongens. In het ontstaan van internaliserende problemen na pestgedrag lijken copingstijlen een belangrijke rol te spelen (Hampel et al., 2009). Het feit dat meisjes vaker gebruik maken van een ruminerende of vermijdende copingstijl (Griffith et al., 2000; Nolen-Hoeksema, 2001), evenals de sterkere gerichtheid op interpersoonlijke relaties (Zahn-Waxler, 2000), maken het aannemelijk dat verbaal-relatieve pestgedrag bij meisjes sterker gerelateerd is aan een negatief zelfbeeld dan bij jongens.

4. Hoe sterk is, zowel voor jongens als voor meisjes, de relatie tussen slachtofferschap van cyberpesten en het zelfbeeld?

Op basis van het onderzoek van Baker en Tanrikulu (2010) en Patchin en Hinduja (2010) wordt verwacht dat er een relatie bestaat tussen cyberpesten en het ontwikkelen van psychologische problemen. Met name het zelfvertrouwen en het zelfbeeld kunnen bij slachtoffers van cyberpesten beschadigd raken (Price & Dalglish, 2010). Meisjes blijken vaker betrokken te zijn bij cyberpesten (Beale & Hall, 2007). Wat betreft de ernst van de gevolgen van cyberpesten lijken copingstijlen van meisjes een rol te spelen: doordat meisjes meer geneigd zijn tot het gebruiken van een ruminerende copingstijl (Griffith et al., 2000) en zij minder vaak praktische maatregelen nemen om het pestgedrag te stoppen (Price & Dalglish, 2010), zal het zelfbeeld als gevolg van het cyberpesten sterker aangetast worden dan bij jongens.

Methode

Participanten

Aan dit onderzoek hebben 364 jongeren deelgenomen, afkomstig van vijf middelbare scholen in Zuid-Holland en Noord-Brabant. De participanten zaten op het moment van het onderzoek in de tweede, derde of vierde klas van het VMBO. De groep bestond uit 158 jongens (43.4%) en 203 meisjes (55.8%). De gemiddelde leeftijd van de jongens was 14.6 jaar ($SD = .86$), de gemiddelde leeftijd van de meisjes was 14.7 jaar ($SD = .86$). Zowel voor de jongens als voor de meisjes geldt dat er sprake was van een leeftijdsrange van 13 tot 17 jaar. Van de groep jongens was 95.6% afkomstig uit Nederland, van de meisjes had 93.1% Nederland als geboorteland.

Meetinstrumenten

Verschillende vragenlijsten zijn samengevoegd tot één zogenaamde ‘Scholierenvragenlijst’, waarmee bij de respondenten informatie is ingewonnen over achtergrondgegevens (zoals geslacht, leeftijd en geboorteland), ervaringen met verschillende soorten van pestgedrag en het zelfbeeld.

Slachtofferschap. Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de ervaringen van de adolescenten met verschillende vormen van pestgedrag, is de Personal Experiences Checklist (PECK) afgenomen (Hunt et al., 2012). De PECK heeft een adequate test-hertest-betrouwbaarheid ($r = .79$). Daarnaast is er sprake van een goede interne consistentie bij elk van de schalen waarmee een specifieke vorm van pestgedrag wordt gemeten (Hunt et al., 2012). Omdat de PECK oorspronkelijk een Engelstalige vragenlijst is, is deze vertaald naar het Nederlands en vervolgens weer terugvertaald naar het Engels om zodoende een zo betrouwbaar mogelijke vertaling te realiseren. De items waarmee gevraagd wordt naar ervaringen met pestgedrag vanwege culturele redenen zijn in de analyses niet meegenomen, omdat de betrouwbaarheid van deze subschaal in de vertaalde versie onvoldoende was. Aan de hand van een factormatrix en een confirmatieve factoranalyse zijn de overige 27 items waarmee gevraagd wordt naar pestgedrag ingedeeld in drie factoren, namelijk fysiek pesten, verbaal-relacioneel pesten en cyberpesten. De score op elk van deze domeinen draagt bij aan een bepaalde mate van variantie in de totale score. Op basis van een comparatieve fit index (CFI) van .88 concluderen Hunt et al. (2012) dat de indeling in deze drie factoren wordt ondersteund. Voordat de statistische analyses zijn uitgevoerd, zijn de 27 losse items van de vragenlijst over slachtofferschap dan ook samengevoegd tot drie variabelen (namelijk slachtofferschap van fysiek-, verbaal-relacioneel- en cyberpesten). Items die voorkomen in de

vragenlijst zijn bijvoorbeeld ‘Andere kinderen schoppen mij’ (fysiek pesten), ‘Andere kinderen negeren mij expres’ (verbaal-relacioneel pesten) en ‘Andere kinderen sturen mij gemene e-mails’ (cyberpesten). De respondent geeft bij ieder item aan hoe vaak hij of zij met deze specifieke pestactiviteit te maken heeft, aan de hand van een 5-puntsschaal waarop de antwoorden uiteenlopen van ‘nooit’ tot ‘bijna iedere dag’. De schalen met items over fysiek pesten, verbaal-relacioneel pesten en cyberpesten hebben in het huidige onderzoek respectievelijk een Cronbach’s alpha van .86, .90 en .78.

Zelfbeeld. Om het zelfbeeld van de respondenten te onderzoeken is gebruik gemaakt van een aangepaste versie van de Self-Perception Profile for Children (SPPC) (Muris, Meesters, & Fijen, 2003). De constructvaliditeit (zowel convergent als divergent) toont aan dat het construct wat gemeten is een goede indicatie geeft van het begrip ‘zelfbeeld’. De test-hertest-betrouwbaarheid is voor elk van de drie schalen adequaat (sociale acceptatie $r = .84$; atletische vaardigheden $r = .90$; fysieke verschijning $r = .89$). De vragenlijst die is afgenomen bevat 16 items, welke onderverdeeld worden in de schalen sociale acceptatie, atletische vaardigheden en fysieke verschijning. Een confirmatieve factor analyse toont aan dat het verantwoord is om de items op deze wijze in schalen op te delen (Muris et al., 2003). Voor de uitvoering van de statistische analyses in het huidige onderzoek zijn de 16 items samengevoegd tot één variabele. Bij de SPPC geeft de respondent op een 5-puntsschaal aan in hoeverre een bepaalde stelling (zoals ‘Ik heb veel vrienden’, ‘Ik ben goed in sport en gym’ of ‘Ik vind dat ik er goed uitzie’) bij hem of haar past, variërend van ‘helemaal oneens’ tot ‘helemaal eens’. De schalen sociale acceptatie, atletische vaardigheden en fysieke verschijning zijn in het huidige onderzoek intern consistent met respectievelijk een Cronbach’s alpha van .84, .90 en .92. Wanneer de schalen samengevoegd worden tot één variabele, is er in het huidige onderzoek sprake van een Cronbach’s alpha van .90.

Procedure

De respondenten voor dit onderzoek zijn geworven door middel van een gelegenheidssteekproef. Er zijn verschillende middelbare scholen benaderd met de vraag om medewerking van drie VMBO-klassen (tweede, derde of vierde leerjaar) aan het onderzoek. Indien gewenst werd er een brief verstrekt met nadere informatie over het onderzoek. Na toestemming van de scholen zijn de vragenlijsten afgenomen, wat volledig anoniem en vrijwillig gebeurde.

Resultaten

Databeschrijving

De totaalvariabelen van de schalen met de items over de diverse vormen van pestgedrag en het zelfbeeld zijn berekend wanneer minimaal 80% van de items was ingevuld. Na exclusie van participanten met een te hoog aantal missende waarden zijn de analyses uitgevoerd op basis van de gegevens van 360 participanten. Op grond van de skewness, kurtosis en Shapiro-Wilks toets, waarvan de waarden worden getoond in Tabel 1, blijkt dat geen enkele variabele normaal verdeeld is, behalve de variabele ‘zelfbeeld’ bij meisjes. Het is niet bevreemdend dat de variabelen over slachtofferschap van de verschillende vormen van pestgedrag niet normaal verdeeld zijn, omdat doorgaans het grote merendeel geen last heeft van pestgedrag en slechts een kleine minderheid pestgedrag ondervindt. Ondanks het feit dat de variabelen vrijwel allemaal niet normaal zijn verdeeld, kunnen de analyses vanwege de grootte van de steekproef wel uitgevoerd worden (Moore, McCabe & Craig, 2009). Aan de hand van boxplots zijn de uitbijters gedefinieerd. Omdat de uitbijters geen fouten zijn in de data maar juist een belangrijk deel van de gegevens vormen (aangezien dit de participanten zijn die slachtoffer zijn van pestgedrag), kan het niet worden gerechtvaardigd om deze uitbijters te verwijderen (Moore, McCabe & Craig, 2009). Om te controleren of de uitbijters de data sterk vervormen zijn deze getransformeerd tot de laatste waarde die nog net binnen de normaalverdeling viel. Om dit te berekenen is de standaarddeviatie vermenigvuldigd met 3.29 en werd dit getal opgeteld bij of afgetrokken van het gemiddelde (Field, 2009). Omdat de uitkomsten van de regressies na transformatie van de uitbijters, zoals getoond in Bijlage 1, niet wezenlijk verschilden van de uitkomsten van de regressies met de oorspronkelijke waarden, zijn de overige analyses uitgevoerd met de oorspronkelijke data. De correlaties tussen zelfbeeld, fysiek-, verbaal-relatieeel- en cyberpesten, zie Tabel 2, zijn berekend om te controleren of de verschillende variabelen niet te sterk met elkaar samenhangen. Uit deze correlatiecoëfficiënten blijkt dat er geen sprake is van multicollineariteit.

Tabel 1
Resultaten Data-Inspectie voor Jongens (N=158) en Meisjes (N=202)

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Zskew</i>	<i>Zkurt</i>	<i>SW</i>	% Missing	Outliers
Fysiek pesten	jongens	1.40	.53	15.66	37.48	.000	0.6	2
	meisjes	1.21	.34	15.23	25.16	.000	0.0	4
Verbaal-relatieeel pesten	jongens	1.45	0.52	11.24	14.46	.000	0.6	4
	meisjes	1.58	0.65	11.86	15.49	.000	0.0	4
Cyberpesten	jongens	1.15	.32	21.50	52.61	.000	0.6	4
	meisjes	1.19	.38	18.26	34.88	.000	0.0	3
Zelfbeeld	jongens	3.87	0.60	-4.19	6.70	.000	0.6	1
	meisjes	3.30	0.57	-1.50	-0.07	.127	0.5	0

Tabel 2

Correlaties tussen Zelfbeeld en Slachtofferschap Fysiek Pesten, Verbaal-Relationeel Pesten en Cyberpesten voor Jongens en Meisjes

	Zelfbeeld	Fysiek pesten	Verbaal-relatieve pesten	Cyberpesten
Zelfbeeld	---	-.23**	-.41***	-.17*
Fysiek pesten	-.05	---	.54***	.56***
Verbaal-relatieve pesten	-.07	.44***	---	.67***
Cyberpesten	.02	.63***	.43***	---

Noot. Correlaties voor meisjes (n=202) zijn gepresenteerd boven de diagonaal, correlaties voor jongens (n=158) zijn gepresenteerd onder de diagonaal.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Verschil in Gemiddelden Zelfbeeld en Slachtofferschap

Aan de hand van een t-toets is onderzocht in hoeverre jongens en meisjes van elkaar verschillen wat betreft het zelfbeeld en de verschillende vormen van pestgedrag. De gemiddelden en standaarddeviaties zijn gepresenteerd in Tabel 1. De uitkomsten maken duidelijk dat jongens vaker een positief zelfbeeld hebben dan meisjes ($t(357) = 9.11, p < .001$), waarbij gesproken kan worden van een groot effect ($d = 0.97$). Jongens blijken significant vaker het slachtoffer te worden van fysiek pestgedrag ($t(252) = 3.99, p < .001, d = 0.43$), terwijl meisjes vaker te maken hebben met verbaal-relatieve pestgedrag ($t(357) = -2.10, p < .05, d = -0.22$). Wat betreft het slachtofferschap van cyberpesten is er geen significant verschil tussen jongens en meisjes ($t(355) = -1.10, p = 0.27$).

Slachtofferschap Pesten en Zelfbeeld bij Jongens

Uit Tabel 2 blijkt dat voor jongens geldt dat geen van de vormen van pestgedrag significant gecorreleerd is aan het zelfbeeld. Daarnaast blijkt uit de regressieanalyse, zie Tabel 3, dat er geen significante relatie bestaat tussen de verschillende vormen van slachtofferschap en het zelfbeeld. Aangezien er sprake is van VIF-waarden die lager zijn dan 3.00 en de tolerance in alle gevallen groter is dan 0.20, is er geen sprake van multicollineariteit (Field, 2009).

Tabel 3

Regressieanalyse: de Relaties tussen Zelfbeeld en Slachtofferschap Fysiek Pesten, Verbaal-Relationeel Pesten en Cyberpesten bij Jongens (n=158)

		B	SE	β	t	p	VIF	tol	part	partial
Zelfbeeld	Constante	3.91	.19		20.36	.00				
	Fysiek pesten	-.08	.12	-.07	-.69	.49	1.73	.58	-.06	-.06
	Verbaal-relatieve pesten	-.10	.11	-.09	-.92	.36	1.30	.77	-.07	-.07
	Cyberpesten	.19	.20	.10	.95	.34	1.73	.58	.08	.08

Slachtofferschap Pesten en Zelfbeeld bij Meisjes

Voor meisjes geldt dat alle vormen van pestgedrag gecorreleerd zijn aan het zelfbeeld, zie Tabel 2. Uit de regressieanalyse blijkt dat de verschillende vormen van pestgedrag zijn gerelateerd aan het zelfbeeld ($F(3,201) = 15.82, p < .001$). De verschillende vormen van pestgedrag kunnen 18% van de variantie in de variabele ‘zelfbeeld’ verklaren ($R^2 = 0.18, F = 15.8, p < .001$). Zoals te zien is in Tabel 4 hangen verbaal-relatieve pesten en cyberpesten beide significant samen met het zelfbeeld, bij fysiek pesten is dit niet het geval. Uit de gestandaardiseerde regressiegewichten blijkt dat de relatie tussen verbaal-relatieve pesten en het zelfbeeld sterker is dan de relatie tussen cyberpesten en het zelfbeeld. De richting van de relaties is niet gelijk: verbaal-relatieve pesten hangt samen met een lager zelfbeeld, terwijl slachtofferschap van cyberpesten samenhangt met een positiever zelfbeeld. De VIF-waarden zijn niet hoger dan 3.00 en de tolerance is in alle gevallen groter dan 0.20, wat laat zien dat er geen sprake is van multicollineariteit (Field, 2009).

Om te toetsen of de uitkomsten van de regressieanalyses bij de jongens significant verschillen van de uitkomsten van de regressieanalyses bij de meisjes, is de Fisher-transformatie uitgevoerd (Dunn & Clark, 1971). Hieruit blijkt dat de relatie tussen verbaal-relatieve pestgedrag en het zelfbeeld significant verschillend is voor jongens en meisjes ($z = 4.54$), maar dat dit niet het geval is voor de relatie tussen zelfbeeld en het slachtofferschap van fysiek pesten ($z = 0.09$) en van cyberpesten ($z = -1.15$).

Tabel 4

Regressieanalyse: de Relaties tussen Zelfbeeld en Slachtofferschap Fysiek Pesten, Verbaal-Relationeel Pesten en Cyberpesten bij Meisjes (n=202)

		<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	VIF	tol	part	partial
Zelfbeeld	Constante	3.78	.14		26.70	.00				
	Fysiek pesten	-.13	.13	-.08	-.96	.34	1.58	.63	-.06	-.07
	Verbaal-relatieve pesten	-.45	.08	-.52	-5.81	.00***	1.94	.52	-.37	-.38
	Cyberpesten	.33	.13	.22	2.46	.02*	2.00	.50	.16	.17

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Discussie

In het huidige onderzoek is onderzocht hoe sterk de relatie is tussen fysiek-, verbaal-relatieve- en cyberpesten en het zelfbeeld van zowel jongens als meisjes. Jongens en meisjes blijken significant van elkaar te verschillen wat betreft het zelfbeeld en de vormen van pestgedrag waar ze mee te maken hebben. Jongens hebben een positiever zelfbeeld dan

meisjes en worden vaker het slachtoffer van fysiek pestgedrag, terwijl bij meisjes verbaal-relacioneel pestgedrag het meest voorkomt. Wat betreft de relatie tussen pestgedrag en het zelfbeeld is de meest opvallende uitkomst dat voor jongens geen enkele vorm van slachtofferschap significant samenhangt met het zelfbeeld, terwijl dit bij meisjes wel het geval is. Voor meisjes geldt namelijk dat verbaal-relacioneel pestgedrag samenhangt met het zelfbeeld, en ook het slachtofferschap van cyberpesten hangt (zij het in mindere mate) samen met het zelfbeeld. Dit betekent dat de relatie tussen pestgedrag en het zelfbeeld sterker aanwezig is bij meisjes dan bij jongens.

De bevinding dat jongens vaker met fysiek pestgedrag te maken krijgen en meisjes vaker het slachtoffer worden van verbaal-relacioneel pestgedrag, komt overeen met de verwachting die werd opgesteld op basis van het feit dat Owens et al. (2000) beweren dat jongens vaker te maken hebben met direct pestgedrag en meisjes vaker met indirect pestgedrag. Hoewel op basis van het onderzoek van Beale & Hall (2007) werd verwacht dat meisjes vaker het slachtoffer zouden zijn van cyberpesten dan jongens, bleek dit niet zo te zijn. Er zijn echter eveneens studies die aangeven dat er vrijwel geen verschillen zijn tussen jongens en meisjes wat betreft het slachtofferschap van cyberpesten (Slonje & Smith, 2008; Smith et al., 2008), waarmee duidelijk wordt dat de bevindingen met betrekking tot het slachtofferschap van cyberpesten en het geslacht van het slachtoffer niet eenduidig zijn. Hoewel het aannemelijk was te verwachten dat meisjes vaker slachtoffer worden van cyberpesten dan jongens vanwege de anonieme sfeer waarin deze vorm van pestgedrag voorkomt, lijkt dit met name gerelateerd te zijn aan het geslacht van de dader in plaats van aan het geslacht van het slachtoffer (Griffin & Gross, 2004). De anonimiteit vergroot namelijk het risico dat meisjes agressief gedrag gaan vertonen, terwijl ze daar in het 'openbare' leven in geremd worden (Chisholm, 2006). Aangezien meisjes daarnaast vaker communiceren via online media dan jongens (Blair, 2003), hebben zij meer mogelijkheden om informatie over anderen te verspreiden. Bovenstaande uitkomsten van onderzoeken suggereren dat meisjes wel degelijk vaker bij cyberpesten betrokken zijn, echter niet zozeer als slachtoffer maar als dader. Het feit dat studies geen eenduidige bevindingen rapporteren wat betreft de rol van het geslacht bij cyberpesten, maakt het niet eenvoudig om de uitkomsten van het huidige onderzoek hieromtrent in het juiste kader te plaatsen. Verder onderzoek over de rol van het geslacht bij cyberpesten zou hierin wellicht meer duidelijkheid kunnen verschaffen.

Een opvallende en onverwachte uitkomst van dit onderzoek is dat het slachtofferschap van cyberpesten gerelateerd is aan een positiever zelfbeeld, in tegenstelling tot de andere vormen van pestgedrag waarbij het slachtofferschap samenhangt met een negatiever zelfbeeld.

De verklaring voor deze verrassende uitkomst kan mogelijk gezocht worden in het type jongere wat slachtoffer wordt van cyberpesten. Jongeren die slachtoffer zijn geworden van traditionele vormen van pestgedrag, kunnen geneigd zijn om wraak te nemen op hun voormalige pester via het cyberpesten (König, Gollwitzer, & Steffgen, 2010). Daders van traditionele vormen van pestgedrag hebben over het algemeen goede sociale competenties (Cook, Williams, Guerra, Kim, & Sadek, 2010), zijn populair (Pellegrini, 1998) en maken makkelijk vrienden (Nansel et al., 2001). Aangezien hieruit blijkt dat deze kinderen of jongeren wat hun sociale ontwikkeling betreft verschillen van degenen die slachtoffer worden van traditionele vormen van pestgedrag, zijn ook de gevolgen van het pestgedrag anders. Slachtoffers van cyberpesten kunnen zodoende dusdanig verschillen van slachtoffers van andere vormen van pestgedrag, dat het niet bevreemdend is dat cyberpesten voor hen andere gevolgen heeft voor het zelfbeeld.

Wat betreft de relatie tussen slachtofferschap van de diverse vormen van pestgedrag en het zelfbeeld, blijkt er een duidelijk verschil te zijn tussen jongens en meisjes. Terwijl bij jongens geen enkele vorm van pestgedrag samenhangt met het zelfbeeld, is er bij meisjes bij verbaal-relationeel pestgedrag een relatie met een lager zelfbeeld zichtbaar. Deze uitkomst komt deels overeen met eerder onderzoek, waarin gesteld wordt dat alleen voor meisjes geldt dat indirect pestgedrag samenhangt met een negatief zelfbeeld en dat er bij jongens geen relatie tussen indirect pestgedrag en het zelfbeeld zichtbaar is (Carbone-Lopez, Esbensen, & Brick, 2010). Hoewel er geen onderzoeken beschikbaar zijn die specifiek aantonen dat verbaal pestgedrag bij meisjes sterker gerelateerd is aan een laag zelfbeeld dan bij jongens, heeft de uitkomst van het huidige onderzoek wellicht te maken met het feit dat meisjes meer gericht zijn op het onderhouden van relaties dan jongens (Zahn-Waxler, 2000). Wanneer de positieve verhouding met anderen verbroken wordt, heeft dit bij meisjes dan ook eerder internaliserende problemen tot gevolg dan bij jongens (Davies & Lindsay, 2004). Aangezien het duidelijk is dat er bij verbaal pestgedrag sprake is van een verstoorde verhouding ten opzichte van de ander, is het wellicht zo dat meisjes als gevolg hiervan meer internaliserende problemen (waaronder een laag zelfbeeld) rapporteren dan jongens.

Er kan echter meer gezegd worden over mogelijke redenen waarom verbaal-relationeel pestgedrag bij meisjes sterker gerelateerd is aan het zelfbeeld dan bij jongens. Brunstein Klomek et al. (2007) beweren dat de negatieve emotionele gevolgen van pestgedrag bij jongens pas ontstaan wanneer er sprake is van langdurig pestgedrag, terwijl bij meisjes het pestgedrag ook negatieve psychische gevolgen heeft wanneer het slechts af en toe voorkomt. Aangezien fysiek pestgedrag bij jongens de meest voorkomende vorm van pestgedrag is

(Scheithauer et al., 2006) en dit pas emotionele gevolgen heeft wanneer het pestgedrag langdurig voorkomt (Huesmann et al., 1992), gaat de hypothese van Brunstein Klomek et al. (2007) mogelijk op voor fysiek pestgedrag. Maar daarnaast is bekend dat de vorm van pesten waar jongens het vaakst mee te maken hebben, het fysieke pestgedrag, de minst schadelijke vorm is wat betreft de emotionele gevolgen ervan (Van der Wal et al., 2003). Jongens worden dus vaker slachtoffer van een vorm van pestgedrag waar ze goed mee om kunnen gaan, en de overige vormen van pestgedrag komen dusdanig weinig voor dat de gevolgen mogelijk beperkt blijven. Meisjes daarentegen komen meer in aanraking met indirecte vormen van pestgedrag, waarvan de gevolgen voor het psychologisch welzijn ernstiger zijn dan van fysiek pestgedrag (Crick & Nelson, 2002). Dat meisjes meer en negatievere gevolgen ondervinden van pestgedrag dan jongens (Gruber & Fineran, 2008), lijkt zodoende zowel te maken te hebben met de vormen van pestgedrag waar ze mee te maken hebben alsook met de copingstrategieën die zij hanteren (Griffith et al., 2000; Hampel et al., 2009; Hunter et al., 2004; Jóhannsdóttir & Ólafsson, 2004). Het gebruik van niet-effectieve copingstrategieën bij het meemaken van pestgedrag (zoals een ruminerende copingstijl), wat meer voorkomt bij meisjes dan bij jongens (Nolen-Hoeksema, 2001), kan grote gevolgen hebben voor het latere leven van de adolescent. Wellicht heeft het feit dat pestgedrag bij meisjes acutere gevolgen heeft dan bij jongens ook te maken met het gebruik van inefficiënte copingstrategieën.

Beperkingen en Aanbevelingen

Hoewel dit onderzoek met name vernieuwend is door het feit dat er onderscheid gemaakt wordt tussen diverse vormen van pestgedrag, zijn er ook enkele beperkingen aan te wijzen. De voornaamste beperking is dat er niet gesteld kan worden dat er een causale relatie bestaat tussen pestgedrag en het zelfbeeld, omdat er sprake is van een cross-sectioneel onderzoek. Het is daarom bijvoorbeeld mogelijk dat adolescenten met een laag zelfbeeld onterecht een hoge mate van pestgedrag rapporteren, eenvoudigweg omdat adolescenten met een laag zelfbeeld meer geneigd zijn om zich negatieve gebeurtenissen te herinneren (Tafarodi, Marshall, & Milne, 2003). Enkel aan de hand van een longitudinaal onderzoek zou vastgesteld kunnen worden of het pestgedrag inderdaad invloed heeft op het zelfbeeld, of dat de relatie op een andere wijze verloopt. Daarnaast kan in een onderzoek als het huidige, waarin gebruik gemaakt wordt van zelfrapportage, sociaal-wenselijkheid niet uitgesloten worden (Paulhus, 2002). Adolescenten kunnen geneigd zijn om een vragenlijst niet geheel naar waarheid in te vullen, wat de resultaten van het onderzoek kan vertekenen. Een laatste beperking is dat er geen vragenlijst is afgenomen naar het gebruik van copingstrategieën. Dit

maakt dat er enkel gesuggereerd kan worden dat copingstrategieën een belangrijke rol spelen in de relatie tussen pestgedrag en het zelfbeeld.

Vervolgonderzoek waarin copingstrategieën van slachtoffers van pestgedrag worden onderzocht, is dan ook van groot belang om hier met meer zekerheid een conclusie aan te kunnen verbinden. Daarnaast zou aan de hand van longitudinaal onderzoek meer duidelijkheid verkregen kunnen worden over de richting van de relatie tussen pestgedrag en het zelfbeeld. Wanneer een groep participanten vanaf jonge leeftijd wordt gevolgd en er regelmatig onderzoek wordt gedaan naar ervaringen met pesten en de ontwikkeling van het zelfbeeld, kan een eventuele causale relatie beter worden onderzocht. Hierbij is het van belang dat er gebruik wordt gemaakt van recent ontwikkelde onderzoeksinstrumenten waarmee verschillende vormen van pestgedrag kunnen worden onderscheiden (Cheng, Chen, Liu, & Chen, 2011; Felix, Sharkey, Green, Furlong, & Tanigawa, 2011; Fitzpatrick & Bussey, 2011; Hunt et al., 2012). Op deze wijze ontstaat er meer en gedetailleerdere kennis over de emotionele gevolgen van verschillende vormen van pestgedrag, met als uiteindelijk doel dat door middel van preventies en interventies de ernstige gevolgen van pestgedrag gereduceerd of zo mogelijk voorkomen kunnen worden.

Implicaties

Aangezien jongens en meisjes wat betreft het pestgedrag wat ze meemaken en de gevolgen die ze hiervan ondervinden verschillen, is het van belang om preventies en interventies af te stemmen op het geslacht van de adolescent. Terwijl jongens veel baat kunnen hebben bij het leren aangeven van hun fysieke grenzen om op die wijze fysiek pestgedrag te voorkomen of te verminderen, is het voor meisjes van groot belang om goede copingstrategieën aan te leren. De copingstrategie die het meest wordt aanbevolen is het delen van de pestervaringen met een ander, om op die manier samen te zoeken naar oplossingen voor de pestsituatie (Glover, Gough, Johnson, & Cartwright, 2000). Dit blijkt een effectieve copingstrategie te zijn (Smith, Talamelli, Cowie, Naylor, & Chauhan, 2004). Meisjes geven zelf ook aan dat sociale steun hen sterk bemoedigt wanneer er sprake is van pestgedrag en dat het zoeken van hulp de meest effectieve manier is om het pestgedrag te stoppen (Hunter & Boyle, 2004). Tegelijkertijd is het zo dat slachtoffers van verbaal pestgedrag het minst vaak over hun pestervaringen vertellen, gevolgd door slachtoffers van indirect pestgedrag. De slachtoffers van fysiek pestgedrag praten het vaakst tegen anderen over het gepest worden (Elsea, 2001, zoals beschreven in Hunter et al., 2004). Aangezien het juist de meisjes zijn die het vaakst het slachtoffer worden van verbaal en relationeel pestgedrag, zijn zij het die het

minst vaak gebruik maken van deze effectieve copingstrategie. Het is daarom belangrijk dat meisjes gewezen worden op het belang van het bespreekbaar maken van ervaringen met verbaal-relationeel pestgedrag. Het is tevens van belang om voorlichting te geven over copingstrategieën die niet effectief zijn en zodoende niet gebruikt dienen te worden. Het nemen van wraak of het verzwijgen van pestgedrag zijn zowel voor jongens als meisjes inefficiënte copingstrategieën: zo wordt het pestgedrag in stand gehouden en verergeren de gevolgen ervan (Price & Dalglish, 2010).

Hoewel veel programma's die worden ontwikkeld om pestgedrag te verminderen zich richten op fysiek pestgedrag (Carbone-Lopez et al., 2010), is het (gezien de ernstige emotionele gevolgen) juist van belang om meer aandacht te schenken aan verbaal en relationeel pestgedrag. De resultaten van dit onderzoek impliceren daarnaast dat het zelfbeeld van meisjes kwetsbaarder is dan het zelfbeeld van jongens. Aangezien de gevolgen van een laag zelfbeeld ernstig zijn (Trzesniewski et al., 2006), is het van belang om interventies te ontwikkelen waarmee het zelfbeeld van meisjes positief beïnvloed wordt. Wanneer meisjes hiernaast handvatten krijgen om met pestgedrag om te gaan door middel van het leren van effectieve copingstrategieën, kunnen de negatieve gevolgen voor het zelfbeeld mogelijk beperkt blijven.

Hoe dan ook is het, gezien de ernstige gevolgen van pestgedrag voor het latere leven van het slachtoffer, van groot belang dat pestgedrag zoveel mogelijk voorkomen wordt. Ouders hebben hierin een belangrijke rol: een hoge mate van ouderlijke steun is gerelateerd aan een verminderde mate van betrokkenheid bij alle vormen van pestgedrag (Wang et al., 2009). Daarnaast is het van belang dat adolescenten worden aangemoedigd en begeleid in het sluiten van vriendschappen, omdat dat eveneens de kans verkleint dat ze slachtoffer worden van pestgedrag (Hodges, Boivin, Vitaro, & Bukowski, 1999). Dit onderzoek maakt echter met name duidelijk dat het van belang is om niet met alle slachtoffers van pestgedrag op eenzelfde manier om te gaan. Enkel wanneer er rekening wordt gehouden met het geslacht van het slachtoffer en het soort pestgedrag waarmee het te maken heeft gehad, kan men gerichte behandelingen of interventies inzetten die de gevolgen van het pestgedrag zoveel mogelijk beperken.

Referenties

- Atik, G. (2011). Assessment of school bullying in Turkey: A critical review of self-report instruments. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *15*, 3232-3238.
- Baker, Ö. E., & Tanrikulu, I. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *2*, 2771-2776.
- Bauman, S., & Del Rio, A. (2006). Preservice teacher's responses to bullying scenarios: Comparing physical, verbal, and relational bullying. *Journal of Educational Psychology*, *98*, 219-231.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *American Psychological Society*, *4*, 1-44.
- Beale, A. V., & Hall, K. R. (2007). Cyberbullying: What school administrators (and parents) can do. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, *81*, 8-12.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, *32*, 265-277.
- Birndorf, S., Ryan, S., Auinger, P., & Aten, M. (2005). High self-esteem among adolescents: Longitudinal trends, sex differences and protective factors. *Journal of Adolescent Health*, *37*, 194-201.
- Blair, J. (2003). New breed of bullies torment their peers on the Internet. *Education Week*, *22*, 6-9.
- Briere, J., & Runtz, M. (1990). Differential adult symptomatology associated with three types of child abuse histories. *Child Abuse & Neglect*, *14*, 357-364.
- Brunstein Klomek, A., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S., & Gould, M. S. (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *46*, 40-49.
- Carbone-Lopez, K., Esbensen, F. A., & Brick, B. T. (2010). Correlates and consequences of peer victimization: Gender differences in direct and indirect forms of bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, *8*, 332-350.
- Cheng, Y. Y., Chen, L. M., Liu, K. S., & Chen, Y. L. (2011). Development and psychometric evaluation of the school bullying scales: A Rasch measurement approach. *Educational and Psychological Measurement*, *71*, 200-216.

- Chisholm, J. F. (2006). Cyberspace violence against girls and adolescent females. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087, 74-89.
- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E., & Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly*, 25, 65-83.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
- Crick, N. R., & Nelson, D. A. (2002). Relational and physical victimization within friendships: Nobody told me there'd be friends like these. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30, 599-607.
- Cyranowski, J.M., Frank, E., Young, E., & Shear, K. (2000). Adolescent onset of the gender difference in lifetime rates of major depression. *Archives of General Psychiatry*, 57, 21-27.
- Davies, P. T., & Lindsay, L. L. (2004). Interparental conflict and adolescent adjustment: Why does gender moderate early adolescent vulnerability? *Journal of Family Psychology*, 18, 160-170.
- Dorsselaer, S. van, Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., Roos, S. de, Verdurmen, J., Bogt, T. ter, & Vollebergh, W. (2010). *HBSC 2009. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Dunn, Q. J., & Clark, V. A. (1971). Comparison of tests of the equality of dependent correlation coefficients. *Journal of the American Statistical Association*, 66, 904-908.
- Egan, S. K., & Perry, D. G. (1998). Does low self-regard invite victimization? *Developmental Psychology*, 34, 299-309.
- Felix, E. D., Sharkey, J. D., Green, J. G., Furlong, M. J., & Tanigawa, D. (2011). Getting precise and pragmatic about the assessment of bullying: The development of the California Bullying Victimization Scale. *Aggressive Behavior*, 37, 234-247.
- Field, A., 2009. *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE Publications.
- Fitzpatrick, S., & Bussey, K. (2011). The development of the social bullying involvement scales. *Aggressive Behavior*, 37, 177-192.
- Fox, C. L., & Farrow, C. V. (2009). Global and physical self-esteem and body dissatisfaction as mediators of the relationship between weight status and being a victim of bullying. *Journal of Adolescence*, 32, 1287-1301.
- Geel, M. van, Vedder, P., & Tanilon, J. (2014). Relationship between peer victimization,

- cyberbullying, and suicide in children and adolescents. A meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, *168*, 435-442.
- Gentile, B., Grabe, S., Dolan-Pascoe, B., Twenge, J. M., Wells, B. E., & Maitino, A. (2009). Gender differences in domain-specific self-esteem: A meta-analysis. *Review of General Psychology*, *13*, 34-45.
- Gini, G., & Pozzoli, T. (2009). Association between bullying and psychosomatic problems: A meta-analysis. *Pediatrics*, *123*, 1059-1065.
- Glover, D., Gough, G., Johnson, M., & Cartwright, N. (2000). Bullying in 25 secondary schools: Incidence, impact and intervention. *Educational Research*, *42*, 141–156.
- Griffin, R. S., & Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, *9*, 379–400.
- Griffith, M. A., Dubow, E. F., & Ippolito, M. F. (2000). Developmental and cross-situational differences in adolescents' coping strategies. *Journal of Youth and Adolescence*, *29*, 183-204.
- Gruber, J. E., & Fineran, S. (2008). Comparing the impact of bullying and sexual harassment victimization on the mental and physical health of adolescents. *Sex Roles*, *59*, 1-13.
- Hampel, P., Manhal, S., & Hayer, T. (2009). Direct and relational bullying among children and adolescents: Coping and psychological adjustment. *School Psychology International*, *30*, 474-490.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *41*, 441-455.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, *14*, 206-221.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, *6*, 89-112.
- Hodges, E. V., Boivin, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (1999). The power of friendship: Protection against an escalating cycle of peer victimization. *Developmental Psychology*, *35*, 94-101.
- Huesmann, L. R., Guerra, N. G., Zelli, A., & Miller, L. (1992). Differing normative beliefs about aggression for boys and girls. In K. Björkqvist, & P. Niemelä (Eds.), *Of Mice and Women: Aspects of Female Aggression* (p. 77-87). San Diego, CA: Academic.

- Hunt, C., Peters, L., & Rapee, R. M. (2012). Development of a measure of the experience of being bullied in youth. *Psychological Assessment, 24*, 156-165.
- Hunter, S. C., & Boyle, J. M. E. (2004). Appraisal and coping strategy use in victims of school bullying. *British Journal of Educational Psychology, 74*, 83–107.
- Hunter, S. C., Merchán, J. M., & Ortega, R. (2004). The long-term effects of coping strategy use in victims of bullying. *The Spanish Journal of Psychology, 7*, 3-12.
- Jankauskiene, R., Kardelis, K., Sukys, S., & Kardeliene, L. (2008). Associations between school bullying and psychosocial factors. *Social Behavior and Personality, 36*, 145-162.
- Jóhannsdóttir, H. L., & Ólafsson, R. F. (2004). Coping with bullying in the workplace: the effect of gender, age and type of bullying. *British Journal of Guidance & Counseling, 32*, 319-333.
- Kim, Y. S., & Leventhal, B. (2008). Bullying and suicide. A review. *International Journal of Adolescent Medicine and Health, 20*, 133-154.
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: a meta-analysis. *Psychological Bulletin, 125*, 470-500.
- König, A., Gollwitzer, M., & Steffgen, G. (2010). Cyberbullying as an act of revenge? *Australian Journal of Guidance and Counselling, 20*, 210-224.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health, 53*, 13-20.
- Leary, M. R. (1990). Responses to social exclusion: Social anxiety, jealousy, loneliness, depression, and low self-esteem. *Journal of Social and Clinical Psychology, 9*, 221-229.
- Leary, M. R., & Downs, D. L. (1995). Interpersonal functions of the self-esteem motive. In M. H. Kernis (Ed.), *Efficacy, Agency, and Self-esteem* (p. 123-144). New York, US: Springer.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools. A research of gender differences. *School Psychology International, 27*, 157-170.
- Marini, Z. A., Dane, A. V., Bosacki, S. L., & Cura, Y. L. C. (2006). Direct and indirect bully-victims: Differential psychosocial risk factors associated with adolescents involved in bullying and victimization. *Aggressive Behavior, 32*, 551-569.
- McClure, A. C., Tanski, S. E., Kingsbury, J., Gerrard, M., & Sargent, J. D. (2010). Characteristics associated with low self-esteem among US adolescents. *Academic Pediatrics, 10*, 238-244.

- Moore, D. S., McCabe, G. P., & Craig, B. A. (2009). *Introduction to the Practice of Statistics*. New York, US: W. H. Freeman and Company.
- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E., & Herbison, G. P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional, and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse & Neglect*, *20*, 7-21.
- Muris, P., Meesters, C., & Fijen, P. (2003). The Self-Perception Profile for Children: Further evidence for its factor structure, reliability, and validity. *Personality and Individual Differences*, *35*, 1791-1802.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, *285*, 2094-2110.
- Nederlands Jeugd Instituut (2014). *Pesten. Definitie*. Verkregen op 11 februari, 2014, van <http://www.nji.nl/Pesten-Probleemschets-Definitie>.
- Nolen-Hoeksema, S. (2001). Gender differences in depression. *Current Directions in Psychological Science*, *10*, 173-176.
- Olweus, D. (1999). In Smith, P. K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R. & Slee, P. (Eds), *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (p. 7-27). London & New York: Routledge.
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior*, *27*, 269-283.
- Owens, L., Shute, R., & Slee, P. (2000). "Guess what I just heard!": Indirect aggression among teenage girls in Australia. *Aggressive Behavior*, *26*, 67-83.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, *80*, 614-621.
- Paulhus, D. L. (2002). Socially desirable responding: The evolution of a construct. In H. I. Braun, D. N. Jackson en D. E. Wiley (Eds.), *The role of constructs in psychological and educational measurement* (p. 49-69). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Pellegrini, A. D. (1998). Bullies and victims in school: A review and call for research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *19*, 165-176.
- Price, M., & Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying. Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, *29*, 51-59.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, *43*, 564-575.

- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P., & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect, 34*, 244-252.
- Rigby, K. (2001). Health consequences of bullying and its prevention in schools. In J. Juvonen, & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimize* (p. 310-331). New York London: The Guilford Press.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Scheithauer, H., Hayer, T., Petermann, F., & Jugert, G. (2006). Physical, verbal, and relational forms of bullying among German students: Age trends, gender differences, and correlates. *Aggressive Behavior, 32*, 261-275.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology, 49*, 147-154.
- Smith, P. K. (2004). Bullying: Recent developments. *Child and Adolescent Mental Health, 9*, 98-103.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 49*, 376-385.
- Smith, P. K., Talamelli, L., Cowie, H., Naylor, P., & Chauhan, P. (2004). Profiles of non-victims, escaped victims, continuing victims and new victims of school bullying. *British Journal of Educational Psychology, 74*, 565-581.
- Solomon, C. R., & Serres, F. (1999). Effects of parental verbal aggression on children's self-esteem and school marks. *Child Abuse & Neglect, 23*, 339-351.
- Sowislo, J. F., & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin, 139*, 213-240.
- Stassen Berger, K. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental Review, 27*, 90-126.
- Tafarodi, R. W., Marshall, T. C., & Milne, A. B. (2003). Self-esteem and memory. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*, 29-45.
- Trzesniewski, K. H., Moffitt, T. E., Poulton, R., Donnellan, M. B., Robins, R. W., & Caspi, A. (2006). Low self-esteem during adolescence predicts poor health, criminal behavior, and limited economic prospects during adulthood. *Developmental Psychology, 42*, 381-390.

- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., Lösel, F., & Loeber, R. (2011). Do the victims of school bullies tend to become depressed later in life? A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 3*, 63-73.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2001). Age and birth cohort differences in self-esteem: A cross-temporal meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review, 5*, 321-344.
- Valkenburg, P. M., Peter, J., & Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *CyberPsychology & Behavior, 9*, 584-590.
- Waddell, G. R. (2006). Labor-market consequences of poor attitude and low self-esteem in youth. *Economic Inquiry, 44*, 69-79.
- Wagman Borowsky, I., Taliaferro, L. A., & McMorris, B. J. (2013). Suicidal thinking and behavior among youth involved in verbal and social bullying: Risk and protective factors. *Journal of Adolescent Health, 53*, 4-12.
- Wal, M. F. van der, Wit, C. A. M. de, & Hirasing, R. A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics, 111*, 1312-1317.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Luk, J. W. (2012). Patterns of adolescent bullying behaviors: Physical, verbal, exclusion, rumor and cyber. *Journal of School Psychology, 50*, 521-534.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational and cyber. *Journal of Adolescent Health, 45*, 368-375.
- Wigderson, S., & Lynch, M. (2013). Cyber-and traditional peer victimization: Unique relationships with adolescent well-being. *Psychology of Violence, 3*, 297-309.
- Wilburn, V. R., & Smith, D. E. (2005). Stress, self-esteem, and suicidal ideation in late adolescents. *Adolescence, 40*, 33-45.
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 14-21.
- Zahn-Waxler, C. (2000). The development of empathy, guilt, and internalization of distress: Implications for gender differences in internalizing and externalizing problems. In R. Davidson (Ed.), *Wisconsin Symposium on Emotion, 1* (p. 222-265). Oxford, England: Oxford University Press.

Bijlage 1**Regressie na transformeren uitbijters**

Tabel 4

Regressieanalyse: de Relaties tussen Zelfbeeld en Slachtofferschap Fysiek pesten, Verbaal-Relationeel pesten en Cyberpesten bij Jongens (n=158)

		<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	VIF	tol	part	partial
Zelfbeeld	Constante	3.81	.28		13.83	.00				
	Fysiek pesten	-.14	.12	-.11	-1.15	.25	1.48	.68	-.09	-.09
	Verbaal-relatieeel pesten	-.12	.11	-.10	-1.11	.27	1.32	.76	-.09	-.09
	Cyberpesten	.39	.29	.13	1.35	.18	1.42	.71	.11	.11

Tabel 5

Regressieanalyse: de Relaties tussen Zelfbeeld en Slachtofferschap Fysiek pesten, Verbaal-Relationeel pesten en Cyberpesten bij Meisjes (n=202)

		<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	VIF	tol	part	partial
Zelfbeeld	Constante	3.72	.17		22.39	.00				
	Fysiek pesten	-.08	.15	-.04	-.57	.57	1.48	.68	-.04	-.04
	Verbaal-relatieeel pesten	-.50	.08	-.53	-6.02	.00***	1.90	.53	-.38	-.39
	Cyberpesten	.39	.15	.22	2.55	.01*	1.81	.55	.16	.18

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$